

بنیان های نظری دیدگاه نو/چند بسترسازی در مطالعات برنامه درسی:

از "برنامه درسی آکواریومی"^۱ تا "نظریه جهان های متعدد در مطالعات برنامه

درسی"^۲

Theoretical Foundations of Re/Multicontextualisation of Curriculum Studies Ecosystems:

(From idea of aquarium curriculum to a theory of multiverse curriculum studies)

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۹/۲۰، تاریخ ارزیابی: ۱۳۹۹/۱۱/۱۰، تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۱۲/۱

Dr. Kouros Fathi Vajargah

دکتر کورش فتحی و اجارگاه^۳

Abstract: Curriculum studies have undergone extensive changes in curriculum theory; especially in reconceptualisation era, which is undoubtedly one of the most important and prominent periods. At the same time, this period could be practically considered as a reaction to the classical conception of the field, which has been accompanied by a backward command from schools and an attempt to discover and develop the field in other environments.

What curriculum studies have really experienced since the 1970s is retreating from schools and gaining more and more understanding of the curriculum as a complicated conversation, and in practice the discipline has been immersed in theoretical discussions and perceptions in areas such as politics, literature sociology, philosophy etc. especially in new works in the field of curriculum theory, so that less traces of the curriculum itself has been left, and in practice, the coherence and efficiency of the field has been severely questioned.

Shortages and obstruction of curriculum studies in Iran due to the lack of support from the context for central focus of the field (i.e. education) have led to several crises such as repetition, inefficiency, lack of significant theoretical achievements and the unemployment of graduates and even the legitimacy crisis. This situation has created a movement in Iran in the field of curriculum theory, which has been known as re/multicontextualisation of curriculum studies. This is a theoretical movement which pays attention to new curriculum ecosystems such as organizational learning, higher education, curriculum consulting etc. The present paper using concepts such as contextual autism in curriculum studies and the idea of aquarium curriculum, seeks to introduce the way out in what has been called as theory of multiverse curriculum studies.

Keywords: Contextual autism of curriculum studies, aquarium curriculum, theory of multiverse curriculum studies

چکیده: مطالعات برنامه درسی در یک قرن اخیر تغییر و تحولات گسترده

ای را در حوزه نظریه برنامه درسی تجربه کرده است که بی شک نوفهم گرایی یکی از مهم ترین و برجسته ترین دوران هایی است که رشته با آن رشد و تعالی کم نظیری را بدست آورده است. در این حال این دوران عملاً نوعی واکنش به دوران کلاسیک رشته است که با فرمان عقب گرد از مدارس و تلاش برای کشف و توسعه رشته در محیط های دیگر همراه بوده است. آنچه که در واقع رشته مطالعات برنامه درسی از دهه ۱۹۷۰ تجربه کرده است عقب نشینی از مدارس و فرجه کردن هرچه بیشتر فهم و درک برنامه درسی به عنوان گفتگویی پیچیده بوده و عملاً رشته آنقدر در مباحثات و دریافت های نظری حوزه هایی نظیر سیاست، جامعه شناسی، فلسفه و مانند آن غرق شده است که عملاً در آثار جدید در قلمرو نظریه برنامه درسی کمتر نشانی از خود برنامه درسی برجا مانده است و عملاً انسجام و کارایی رشته به شدت زیر سؤال رفته است

تنگناها و انسداد مطالعات برنامه درسی در ایران بواسطه عدم اقبال بستری که رشته عملاً برای آن همه توان خود را معطوف کرده است (یعنی آموزش و پرورش) رشته را دچار بحران های متعددی نظیر تکرار، عدم کارایی، فقدان دستاوردهای نظری قابل ملاحظه و عدم بکار گیری فارغ التحصیلان و حتی بحران مشروعیت نموده است. این وضعیت جنبشی را در ایران در حوزه نظریه برنامه درسی بوجود آورده است که نوچندبسترسازی مطالعات برنامه درسی خوانده می شود و در آن ضرورت توجه رشته به زیست بوم های جدید نظیر حوزه های سازمانی، آموزشی عالی، صنعتی، مشاوره برنامه درسی و... مورد تأکید قرار گرفته است.

مقاله حاضر تلاشی می کند با استفاده از واژه هایی نظیر اوتیسم برنامه درسی و برنامه درسی آکواریومی، راه برون رفت را در آنچه که نظریه جهان های موازی در مطالعات برنامه درسی می نامد معرفی کند.

کلمات کلیدی: زیست بوم های برنامه درسی، نو/چند بسترسازی برنامه درسی، اوتیسم زمینه ای مطالعات برنامه درسی، برنامه درسی آکواریومی،

نظریه جهان های متعدد در مطالعات برنامه درسی

^۱ Aquarium Curriculum

^۲ Multiverse of curriculum studies

مقدمه

بی‌گمان مبنای تحول هر حوزه ای با نقد درونی آن رشته توسط متخصصان با عنایت به دستاوردها و ناکامی های آن حوزه معرفتی آغاز می‌گردد. حوزه مطالعات برنامه درسی با عمری بیش از یک قرن و البته شاید با نصف همین میزان در ایران، حوزه ای جوان و دارای شتابی بی‌مانند در توسعه و افزایش کمی در سراسر گیتی است. رشد روز افزون مجلات تخصصی، شکل‌گیری انجمن‌های علمی تخصصی مطالعات برنامه درسی بین‌المللی، منطقه ای و ملی و البته رشد روز افزون برنامه‌های دوره‌های تحصیلات تکمیلی و بالا رفتن شمار دانش‌آموخته‌گان این رشته در ایران بطور اخص چهره‌ای متفاوت به این حوزه معرفتی داده است. جنبش نو/چندبسترسازی نه در معنای کاربست دانش و مفاهیم از یک متن به متن دیگر (Bernstein, 2003) و یا نوبسترسازی به عنوان سازگار کردن مفاهیم جهانی با شرایط محلی (Pinar, 2015) بلکه در معنای تکثرگرایی در بسترهای مطالعه برنامه درسی مدنظر است. بهمین دلیل شاید واژه چند بستر سازی برای این مقصود مناسب‌تر باشد. در اینجا منظور از نو/چندبسترسازی در زیست بوم‌های مطالعات برنامه درسی^۱ ناظر بر دغدغه و گفتمانی است که در صدد تکمیل پروژه نوفهم‌گرایی است که بیش از نیم قرن از ظهور و بسط آن در رشته برنامه درسی می‌گذرد. وجه مشترک پروژه نوفهم‌گرایی و نو/چند بسترسازی در ناکام ماندن رشته در دوران تمرکز بر مدرسه و تلاش برای گره‌گشایی از کار مدارس است. این واقعیت را در نوشتار زیر از ویلیام پاینار بهتر می‌توان درک کرد:

در آغاز دهه ۱۹۷۰ وقتی برای اولین بار من مطرح کردم که این حوزه از مدرسه و معلم فاصله می‌گیرد، برخی از اساتید این حوزه آن را نپذیرفتند. برای من کاملا واضح بود که وقتی اولین بار در دانشگاه روچستر تدریس کردم (۱۹۷۲)، مشاهده کردم که معلمان نسبت به اساتید تعلیم و تربیت بدبین هستند. روابط معمول بین مشتری و متخصص خراب شده بود.... آنچه که در دهه ۱۹۷۰ مشخص بود این بود که اکثر معلمان، اساتید را به عنوان دوستان خود در نظر نمی‌گرفتند و البته آنها را به عنوان یک متخصص قبول نداشتند. بر این اساس پیشنهاد دوری و فاصله گرفتن این رشته از محیط مدرسه و گسترش به سمت محیط‌های دیگر ارایه شد. (پاینار، ۱۳۹۹)

^۱ در باب تفاوت و حدود و ثغور این برداشت‌ها در مقاله ای جداگانه بحث خواهد شد

جنبش نو/چندبستر سازی به عنوان دیدگاهی ایرانی، منادی این مساله است که رشته مطالعات برنامه درسی بطور عام در سراسر جهان و البته بطور خاص در ایران هنوز از این فرمان اولیه شکل دهنده جنبش نوفهمی حمایت و پیروی نمی کند. آنچه که عملا در پروژه نوفهمی اتفاق افتاده است عبارت است از عقب نشینی از مدرسه و تلاش برای درک و فهم برنامه درسی به عنوان گفتگویی پیچیده. به ظاهر این جنبش در تلاش خود برای گشودن زوایای جدید برای رشته موفق بوده است و طیف مختلف دیدگاهها و کمپ های فکری فراتر از نگاه تابلری(نگاه کنید به پاینار و دیگران، ۱۹۹۵: موریس ، 2016) خود موید این ادعا است اما به دو دلیل این جنبش در تدارک بسترهای جدید با مشکل مواجه بوده است:

اول عدم توجه کافی به بسترهای مختلف موجود برای رشته مطالعات برنامه درسی باعث شده است که همچنان تمرکز بر نظام آموزش و پرورش باشد. نگاهی به آثار منتشر شده در حوزه برنامه درسی به وضوح این تمرکز را نشان می دهد. از اینرو ادبیات این حوزه همچنان در اشغال آموزش و پرورش است و کمتر نشانی از محیط های دیگری که پاینار از آن سخن گفته است، وجود دارد.

دوم ثمره چنین تمرکزی باعث شده است که رشته عملا در حوزه های علمی دیگر بشدت درگیر شود. از یک جهت این توجه و تغییر جهت به سمت حوزه هایی چون فلسفه، روانشناسی، انسانشناسی ، ادبیات و غیره بویژه آنطور که در کارهای موریس (2016&2015)، هویت های نوپدید پاینار(۱۳۹۹)، پاچکو، ۲۰۱۲، و دوران بعدی مالوسکی(۲۰۱۰) و سایر منابع مرجع مشاهده می شود، نوعی از هم گسیختگی و فروپاشی در ادبیات رشته و غرق شدن بیش از حد آن در مفاهیم و زمینه های حوزه های میزبان است. برای مثال در مطالعه کتاب به سوی هویت های نوپدید پاینار در بسیاری از مواقع خواننده از خود می پرسد که آنچه که می خواند، آیا به برنامه درسی مربوط است یا بیشتر ادغام شدن در جامعه شناسی، روانشناسی، فلسفه و مانند آن است؟

تمرکز بیش از حد بر محیط آموزش و پرورش و عدم واکاوی فرصت های موجود در سایر بسترها یا عرصه های زندگی بشر معاصر عملا رشته را در حالی قرار داده است که من آن را اوتیسم زمینه ای^۱ می نامم. منظور از اوتیسم یا اختلال در خود فروماندگی عبارت است از نوعی اختلال که در اوان کودکی بصورت مشکل در برقراری ارتباط و تعاملات اجتماعی، رفتارهای کلیشه ای و تکراری و... بروز می کند ولی مهم ترین مشخصه آن، مشکل فرد در درک دنیای

^۱ Contextual Autism

پيرامون و ايجاد تعامل با آن است (Autism Society, 2021). بنظر مي رسد رشته جوان مطالعات برنامه درسي که در مقايسه با بسياري از علوم بالغ، نوعي علم کودک و نسبتا جديد تلقی مي شود دچار اين مشکل از لحاظ برقراري ارتباط با محيط ها و بسترهاي پيرامون خود است و عملا درگير نوعي تکرار در روش ها و رويکردها در مطالعات برنامه درسي شده است.

راه حل اساسي در حرکت رشته به سوی نوبسترسازی یا چند بستر سازی است. این رویکرد به معنای جستجوی محیط های جدید در قالب اکوسیستم های برنامه درسي است. بدین معنا که هم برنامه درسي باید با بر تمرکز بر تقویت حلقه ضعیف شده "برنامه ریزی درسي" در دوران نوفهم گرایي به سوی مدارس گام بردارد و با فهم های چندگانه و آنچه که از برنامه درسي به عنوان گفتگوی پیچیده درک شده است، جان تازه ای به قلمرو اصلی رشته یعنی برنامه ریزی درسي ببخشد و این یافته ها را در عمل و برای گره گشایی از کار مدارس جاری سازد و هم در صدد تقویت حضور برنامه درسي در اکوسیستم هایی به غیر از مدرسه مانند دانشگاه، سازمان ها، حوزه های کسب و کار، بزرگسالان و مشاوره برنامه درسي در خارج از محیط مدرسه باشد و هم تلاش کند بازارها یا اکوسیستم های جدید نظیر خدمات اجتماعی، حوزه کسب و کارهای جدید نظیر استارت آپ ها، اکوسیستم های جدید فناوری نظیر هوش مصنوعی، رایانش ابری، مووک ها و غیره بیابد و حضور برنامه درسي در این قلمروها را به عنوان مفري برای افزایش قدرت تاب آوری رشته و کاربردی بودن هرچه بیشتر آن فراهم نماید.

شاید بتوان گفت نوبسترسازی یا چند بستر سازی گفتمانی در راستای تکمیل جنبش نوفهم سازی و متعلق به دوران جدید رشته است همانطور در کتاب دوران بعدی مالوسکی در باره آینده رشته در دوران پسانوفهمی، توجه به پیوند رشته با حوزه ها و زمینه های جدی به عنوان یک قلمرو نوظهور در برنامه درسي مورد تاکید قرار گرفته است. (Malewski, 2010) بطور کلی مساله اصلی رشته، برقراري ارتباط با بسترهای جدید است. رشته دارای ارتباط موثر با بسترهای مختلف نیست. هم رشته بستر ساز نیست و هم بستری که با آن مواجه هست ارتباط خواه نیست. از اینرو رشته باید از لاک خود خارج شود و از نقد درونی خود آغاز کند و از آنجا که دانش عمدتا محلی و وابسته به زمینه است، هر کشوری باید این نوبستر سازی را در درون خود آغاز کند و دستاوردهای خود را به رشته مطالعات برنامه درسي در سطح جهانی عرضه کند. دانشجویان رشته حق دارند تحلیل درست و جامعی از دنیایی که رشته مطالعات برنامه درسي می تواند در آن فعالیت کند، داشته باشند.

برنامه درسی آکواریمی و نظریه جهان های متعدد در مطالعات برنامه درسی:

برنامه درسی آکواریمی

در اینجا قصد دارم درباره مفهوم جدیدی به نام برنامه درسی آکواریمی و سندرمی که از آن بوجود می آید صحبت کنم. منظور از برنامه درسی آکواریمی عبارت است از برنامه درسی که در یک محیط مصنوعی و بسته سازماندهی و اجرا شود و ارتباط واقعی با محیط خود نداشته باشد. بخش مهمی از برنامه های درسی متمرکز بر مسائل تعریف شده ای است که یادگیرندگان بندرت با آن مسائل در زندگی واقعی مواجه می شوند و یا حداقل کیفیت این مسائل در زندگی واقعی متفاوت است به گونه ای که یادگیرندگان نمی توانند از عهده آن مسائل واقعی برآیند و در حل و فصل مسائل زندگی ناتوان هستند. به عبارت دیگر برنامه درسی آکواریمی می تواند به عنوان برنامه ای مصنوعی و بدون ارتباط تعریف شود که فراگیران را برای زندگی در محیطی مصنوعی و نه واقعی آماده می کند. بنظر می رسد حداقل بخش مهمی از برنامه های درسی می تواند با اتهام نداشتن ارتباط با محیط و زندگی واقعی مواجه شوند. اما آنچه که در اینجا می تواند برای تبیین رشته مطالعات برنامه درسی مورد استفاده قرار گیرد بیشتر استفاده از استعاره سندرم آکواریم یا تانک کهنه است.

سندرم آکواریم در مطالعات برنامه درسی:

منظور از سندرم آکواریم عبارت است از تحلیل رفتن و اسیدی شدن آب در محیطی که ماهی ها و آبزیان در آن بطور مصنوعی زندگی می کنند و بتدریج به علت زیست آبزیان و عدم نوسازی محیط و اب و نداشتن ارتباط موثر و تعادل مناسب در عناصر شیمیایی و زیست محیطی علیرغم آنکه همه فکر می کنند که همه چیز عادی است ، موجودات به سمت نابودی تدریجی حرکت می کنند(پالتا، ۲۰۱۷) بعلاوه اضافه شدن هر آبی دیگری به سرعت به مرگ تازه وارد منجر می شود در حالیکه بقیه موجودات زنده در محیط آکواریم به آن شرایط عادت کرده و بتدریج دچار نابودی می شوند. راه حل نیز نه تغییر یکباره شرایط در محیط آکواریم بلکه تغییر تدریجی و سالم سازی آن بر اساس متعیرهای موجود در محیط واقعی و طبیعی است.

ظاهرا عدم ارتباط رشته مطالعات برنامه درسی با محیط واقعی و سپهرهای متعدد حیات بشری بدون شباهت با سندرم آکواریم نیست. بنظر می رسد رشته از آنچه که رشته ای ارتباط ساز خوانده می شود به شدت فاصله گرفته است. بخش اعظم و قابل اعتنای فعالیت های رشته در حیطه آموزش و پرورش صورت می پذیرد و ارتباط جدی و حضور موثر در سپهرهای دیگر صنعتی، تجاری، کشاورزی، آموزش های غیر رسمی و... ندارد. این وضعیت عملا رشته را در

وضعیتی بسته قرار داده که نسبت به ظرفیت ها ، فرصت ها و شرایط موجود در سایر بسترها و عرصه ها بی توجه بوده و امکان رشد و بالندگی را هم برای رشته و هم برای فعالان آن مورد غفلت قرار داده است، وضعیتی که دیر یا زود بواسطه عدم استقبال بستر اصلی یعنی نظام آموزش رسمی منجر به زیر سؤال رفتن رشته و خطر انحطاط می گردد.

راه حل نیز نه به یکباره شکستن فضای بسته که عملا امکان سازگاری فارغ التحصیلان و متخصصان با آنها وجود ندارد بلکه نوعی تغییر تدریجی و ایجاد ارتباطی بطنی از طریق ایجاد روزنه هایی برای برقراری ارتباط با سپهرهای متعدد و متنوع امکانپذیر است که می توان از آن تحت عنوان مفرهای^۱ ورود و ارتباط با سپهرهای جدید نام برد. برای تکمیل این دیدگاه ضروری است تا به تبیین سپهرها یا زیست بوم های جدید برنامه درسی با استفاده از نظریه جهان های متعدد در فیزیک پرداخته شود.

نظریه جهان های متعدد در مطالعات برنامه درسی

جهان های موازی در فیزیک

یکی از نظریه هایی که می تواند برای تبیین شرایط در رشته مطالعات برنامه درسی کمک کند، نظریه انفجار بزرگ یا بیگ بنگ و شکل گیری جهان است. ابتدا به تبیین مختصر آن نظریه در فیزیک پرداخته می شود سپس جایگاه آن در نظریه برنامه درسی و جنبش نو/چندبسترسازی مورد بررسی قرار می گیرد.^۳

اساسا نظریه جهان های موازی اولین بار توسط هیو اورت، دانشجوی دکترای دانشگاه پرینستون مطرح شد که بر اساس آن جهان های موازی با جهان ما وجود دارد و این جهان ها با هم در ارتباط هستند و در واقع آنها شاخه ای از جهان ما هستند و جهان ما هم از جهان های دیگر منشعب شده است.(Hooper, 2014)

بر اساس نظریه انفجار بزرگ، جهان از وضعیت بسیار متراکم اولیه آغاز شده و در گذر زمان در حال انبساط و توسعه است. پس از انبساط اولیه گیتی ، که به میلیاردها سال قبل بر می گردد ، به اندازه کافی سرد شد که امکان پیدایش ذرات زیراتمی و بعدها اتمهای ساده، پدید آمد. به هم پیوستن ابرهای غولپیکر از عناصر اولیه بر اثر نیروی گرانش، باعث پیدایش ستارگان و کهکشانها شد.(Wikipedia, 2021)

¹ scapes

² spheres

^۳نظریه جهان های موازی در مطالعات برنامه درسی در مقاله ای جداگانه بحث خواهد شد و هدف در

اینجا معرفی مختصر این دیدگاه است.

بنیان های نظری دیدگاه نو/چند بسترسازی در...

بر اساس نظریه فیزیک دانان خصوصا استفان هاوکینگ، انفجار بزرگ (بیگ بنگ) مجموعه ای از جهان های موازی را ایجاد کرده و جهان ما تنها یکی از آنهاست. استفان هاوکینگ به همراه همکارش توماس هرتوگ بر اساسی مدل ریاضی تلاش کردند تا این نظریه را تبیین کنند و بستری را برای درک فضای چند جهانی بعد از انفجار بزرگ نه بصورت بدون مرز بلکه محدود و کنترل شده ارائه کنند. (هاوکینگ و هرتوگ، ۲۰۱۸)

جهان های متعدد در مطالعات برنامه درسی

بیان اینکه نقطه آغاز رشته برنامه درسی کجاست، کاری دشوار است. برخی آن را همزمان با انتشار کتاب فرانکلین بوبیت در سال ۱۹۱۸، برخی به مقاله کودک و برنامه درسی دیوی ۱۹۰۲ (فتحی و اجارگاه، ۱۳۹۹) و برخی نیز نظیر پترا ماونر این موضوع را به آثار و اقدامات ژان آموس کمینیوس (پاینار، ۱۳۹۹) مرتبط می دانند اما برجسته ترین روایت انتشار کتاب بابیت در سال ۱۹۱۸ است. از آن زمان، جهان مطالعات برنامه درسی در حال توسعه و انبساط بوده است اما بی تردید این امر یک غفلت بزرگ بوده است که همانند کیهان، ما هم دارای جهان های موازی بوده ایم و آغاز رشته تنها با شروع و انبساط رشته در حوزه آموزش و پرورش عمومی نبوده است. برای مثال مطالعه هشت ساله که به ارتباط برنامه های درسی مدارس متوسطه و کالج ها پرداخته بود و یا رساله دکترای تایلر که در خصوص برنامه های درسی آموزش معلمان بوده^۱، عملا در بستر برنامه درسی آموزش عالی صورت گرفته است (Alkin, 2013) و شواهد دیگری بیانگر آن است که همزمان با تولد رشته، این انبساط و توسعه در عرصه های دیگر کم و بیش می توانست صورت پذیرد. این فعالیت ها اگرچه فاقد انسجام همانند آنچه در حوزه عمومی مطالعات برنامه درسی است اما در برخی حوزه ها نظیر آموزش و بهسازی منابع انسانی با ادبیات متفاوت و مبتنی بر استانداردهای ایزو نظیر ۱۵۰۰۱، ۲۹۹۹۰، ۲۱۰۰۱ و... اما کم و بیش با شباهت های بسیار زیاد جریان دارد. بهمین سان در حوزه ای نظیر کشاورزی با ادبیات ترویج^۲ در صدد آموزش کشاورزان است که شباهت ها و البته تفاوت های چندی با مطالعات برنامه درسی در حوزه اصلی دارد. بنابراین می توان از جهان های موازی مطالعات برنامه درسی سخن گفت که در سپهرهای متعدد در جریان است.

استراتژی مفرها-سپهرها

بر مبنای دیدگاه برنامه درسی آکواریومی، که توصیف کننده در خود فروماندگی و عدم ارتباط رشته با دنیای پیرامون است، سرآغاز حرکت برای توسعه و بسط رشته در عرصه های

¹ teacher training curricula

² extension

جدید استفاده از مفرها یا پنجره های خروج و مبادله با جهان های پیرامون است که از آن تحت عنوان سپهرهای برنامه درسی می توان نام برد. بطور کلی در یک طبقه بندی کلی دست کم از ۱۲ مفر یا پنجره به سمت سپهرهای برنامه درسی می توان نام برد از جمله مفر -سپهر آموزشی^۱ (از جمله آموزش عالی و آموزش و بهسازی منابع انسانی)، کشاورزی^۲، فناوری^۳، صنعتی^۴، خدماتی^۵، زیست محیطی^۶، تجاری^۷، انرژی^۸، حمل و نقل^۹، رسانه^{۱۰}، مالی^{۱۱} و فرهنگ^{۱۲}.

این تعاملات و کیفیت مطالعات برنامه درسی در این سپهرها در بحثی جداگانه تبیین خواهد شد. بی تردید میزان پیشرفته بودن مباحث برنامه درسی در این جهان ها یا سپهر ها در مقایسه با برنامه درسی در سرزمین اصلی یعنی آموزش و پرورش بحث چالشی و جالبی خواهد بود. اینکه آیا مباحث و کارهایی که ما در سرزمین مادری انجام می دهیم با آنچه که در سپهرهای دیگر انجام می شود یکی است؟ آیا آنها راههای متفاوت یا مشابهی را پیموده اند؟ انسان برنامه درسی درهریک از این سپهرها چگونه عمل کرده است؟ چه صلاحیت ها، دانش فنی و دغدغه هایی دارد؟ شباهت ها و تفاوت ها کدامند؟ ورود ما از سرزمین مادری به هر یک از این سپهرهای جدید با چه چالش ها و دستاوردهایی همراه خواهد بود؟ ما برای آنها چه چیزی را به ارمغان خواهیم برد؟ آنها برای ما چه آموزه ها و نوآوری هایی را عرضه خواهند کرد؟ آیا از یک جهان ترکیبی از مطالعات برنامه درسی^{۱۳} میتوان درآینده پرده برداری کرد که در آن با استفاده از قابلیت ها و توانمندی های همه سپهر ها، به جایگاه بالاتری از نظریه و عمل برنامه درسی برسیم؟ پاسخ به سئوالات هرچه که باشد آینده از آن مطالعات برنامه درسی در سرزمین های جدید خواهد بود و قابلیت های موجود در این سپهرها، به رشته نسبت به آنچه که در دوران کلاسیک و نوفهم گرایی شاهد بودیم، سیمای متفاوتی خواهد بخشید.

¹ Education

² Agriculture

³ Technology

⁴ Industry

⁵ Service

⁶ Environment

⁷ Business

⁸ Energy

⁹ Transportation

¹⁰ Media

¹¹ Finance

¹² Culture

¹³ Hybrid curriculum studies

نتیجه گیری

جنبش نو/چند بسترسازی بسان هر جنبش فکری دیگر در حوزه مطالعات برنامه درسی در واکنش به ضعف ها و نارسایی های موجود در دیدگاههای نظری و یا اقدامات عملی رشته شکل گرفته و دارای نگاهی اصلاح گرایانه و راهگشا همراه با طرح مشخصی برای خروج از انسداد و بن بست موجود و حرکت به سوی فرصت ها و سرزمین های جدید برای توسعه و بالندگی رشته است. بی تردید حرکت به فراسوی آنچه نوفهم گرایی در صدد آن بوده است، از سیما و تصویرهای جدیدی از رشته پرده برداری خواهد کرد که هم ورود به این فضا ها و خلق این تصاویر برای متخصصان و صاحب نظران حوزه مطالعات برنامه درسی هیجان انگیز خواهد بود و هم قابلیت ها و توانمندی های رشته را بیش از پیش به تصویر خواهد کشید و هم منشا و مصدر خدمات متنوع و متعددی برای سپهرهای مختلف زندگی آدمی خواهد شد.

بی تردید ورود به چنین فضاهایی مستلزم آن است که رشته از لاک خود بیرون آید و تغییرات مهمی را در زمینه آماده سازی پژوهشگران و متخصصان در قالب برنامه های درسی جدید دانشگاهی برای زیست در فضاهای جدید تدارک دیده شود. در راستای چنین هدفی، نظریه جهان های موازی در مطالعات برنامه درسی و استراتژی مفرها به سوی سپهرهای متعدد و متکثر راهگشا خواهد بود. در این راستا پیشنهاد می شود:

- مطالعه جدی در خصوص انواع مفرها-سپهرها در جنبش فکری نو/چند بسترسازی صورت پذیرد.
- وضعیت مطالعات برنامه درسی در بسترهای مختلف نظیر آموزش عالی، سازمان ها، ترویج کشاورزی و غیره که با اسامی و نام های متفاوت اما کم و بیش هم جنس انجام می شود، مورد بررسی قرار گیرد.
- وضعیت پیشرفته بودن مطالعات برنامه درسی و ویژگی های آن در سپهرهای مختلف مورد مطالعه قرار گیرد.
- چشم انداز یک حوزه مطالعات برنامه درسی ترکیبی که دارای تعامل در بین سپهرهای مختلف باشد و به پیشبرد مطالعات برنامه درسی بطور کلی کمک کند ترسیم و تبیین گردد.
- کنفرانس ویژه ای برای نقد و بررسی این جنبش و چالش ها و دستاوردهای آن در سطح کشور برگزار شود.

Alkin. M.C., (2013) Evaluation Roots. Second Edition. California: SAGE Publication

Autism Society (2021) What Is Autism. Online. Available at: <https://www.autism-society.org/what-is>. (Last visit: February 6 2021)

Bernstein, B (2003). Structuring of Pedagogic Discourse .Taylor & Francis.

Fathi Vajargah, K (2019) Toward Third Wave of Curriculum Studies in Iran: a Recontextualisation Movement. Journal of Higher Education Curriculum Studies. 9(2)

Fathi Vajargah, K (2020) Curriculum Identities. Second Edition. Vol. Ayyij Publication (in Persian)

Fathi Vajargah, K (2020) Great Turn in Curriculum Studies. Curriculum Development in Unusal areas. Keynote Address in Employment and Curriculum Conference. Ferdowsi Univeristy. Mashhad.(in Persian)

Fathi Vajargah, K (2020) Peincipples and concepts of Curriculum Development. Second Edition. Eleme Ostadan Publication (in Persian)

Fathi Vajargah, K (2020) Recontextualisation Movement in Curriculum Field. Elme Ostadan Publication (in Persian)

Hawking,S.W, and Hertog, T.,(2018) ‘[A Smooth Exit from Eternal Inflation?](#)’ Journal of High-Energy Physics. DOI: 10.1007/JHEP04(2018)147

Hooper, R(2014) Hugh Everett: The man who gave us the multiverse Available at: <https://www.newscientist.com/article/dn26261-hugh-everett-the-man-who-gave-us-the-multiverse/>. (Last visit: February 6 2021)

Malewski, E (2010) Curriculum Studies Handbook: The next moment. Taylor and Francis

Morris, M (2015). Curriculum Studies Guidebooks: concepts and the theoretical frameworks Voll: peter lang.

Morris, M (2016). Curriculum Studies Guidebooks: concepts and the theoretical frameworks, Vol 2. peter Lang.

Pacheco, José Augusto (2012). Curriculum Studies: What is The Field Today? Journal of the American Association for the Advancement of Curriculum Studies - Volume 8

Paletta, M(2017) Old Tank Syndrome Revisited. Online. Available at: <https://reefbuilders.com/2017/05/27/old-tank-syndrome-revisited/>. (Last visit: February 6 2021)

Pinar, William (۱۳۹۹) Curriculum Toward New Identities. Translated by Kourosh Fathi Vajargah. Ayyij Publication (in Persian)

Wikipedia (2021) Big Bang. In Persian. Online: <https://fa.wikipedia.org/wiki/%D9%85%D9%87%E>

2%80%8C%D8%A8%D8%A7%D9%86%DA%AF

بنیان های نظری دیدگاه نو/چند بسترسازی در...

Pinar, W(2015) , Educational Experience as Lived: Knowledge, History, Alterity. New York: Routledge.